

Joanna Ligoda

Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na stanowisku 41 w Rzeszowie w latach 2006–2007

1. LOKALIZACJA STANOWISKA

Stanowisko nr 41 (AZP 103-76/48) w Rzeszowie zajmuje stok małej doliny (ryc. 1) o umiarkowanej ekspozycji (4–8 m; 4–7%) w kierunku E i ES.

Stanowisko ulokowane jest w dzielnicy miasta, zwanej Staromieściem, przy ul. Zabłocie, naprzeciwko zajezdni MPK, znajdującej się na ul. Trembeckiego.

Stanowisko odkryte zostało w trakcie badań AZP prowadzonych w 1979 roku przez dr. Kazimierza Moskwę i mgr. Franciszka Leśniaka. Znaleziono wówczas kilkanaście fragmentów ceramiki z wczesnego średniowiecza, co pozwoliło na wyodrębnienie na stosunkowo małym obszarze (poniżej 0,5 ha) stanowiska archeologicznego.

2. CELE I METODY BADAŃ

Powodem do podjęcia w 2006 r. badań archeologicznych na stanowisku była budowa w tym miejscu osiedla mieszkaniowego przez rzeszowską Spółdzielnię Mieszkaniową „Geodeci”. Decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed rozpoczęciem inwestycji należało przeprowadzić sondażowe badania wykopaliskowe, które miały pozwolić na określenie stanu zachowania stanowiska oraz sprecyzować dalszy tryb postępowania konserwatorskiego.

W wyniku badań sondażowych udało się stwierdzić, iż na stanowisku mamy do czynienia z osadą ze środkowej epoki brązu, o czym świadczył materiał archeologiczny (zwłaszcza ceramika z obiektu nr 1). Przed rozpoczęciem inwestycji konieczne było więc rozszerzenie zakresu prac archeologicznych.

Punktem wyjścia szerokopłaszczyznowych badań wykopaliskowych było naniesienie w terenie głównego zarysu przyszłego budynku przez geodetę. Na tym budynku natomiast oparto siatkę arową (ryc. 2). Łącznie przebadano wówczas obszar 13,47 ara (ary nr 1–19) (J. Ligoda 2006).

W roku 2007 spółdzielnia zamierzała kontynuować inwestycję, dlatego też na działce przeznaczonej pod budowę kolejnego budynku, przeprowadzono prace wykopaliskowe. Założona siatka arowa nawiązywała do wykopów ubiegłorocznych, kontynuowano więc numerację arów (20–29). Przebadano wówczas 6,4 ara powierzchni działki (J. Ligoda 2007), w wyniku czego rozpoznane jest niespełna 20 arów (19,87) stanowiska.

3. MATERIAŁY

3.1. Obiekty

Łącznie w trakcie badań zarejestrowano 18 obiektów pradziejowych (ryc. 3). W związku z tym, iż znaczną część uprzednio wydzielonych jam anulowano, numeracja nie zawsze ma charakter ciągły.

Na stanowisku wyodrębniono więc następujące obiekty: nr 1 i 1A, 14, 17–25 (2006 r.) oraz 26–31 (2007 r.). Nie wszystkie jednak zawierały materiał archeologiczny.

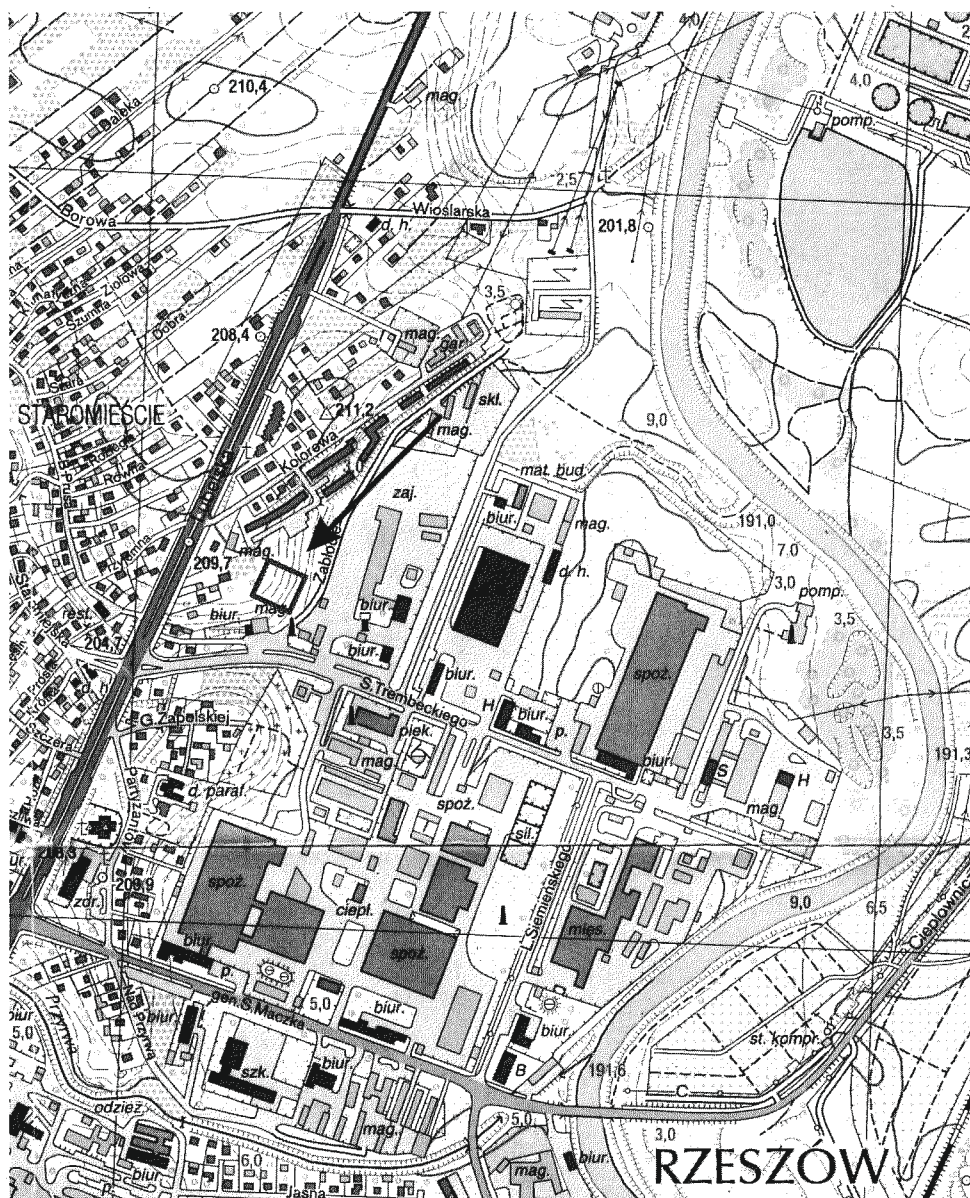
Do najciekawszych można zaliczyć jamy nr: 1, 17, 18, 23, 26, 28, 30, z reguły bogate w znaleziska archeologiczne.

Interesujące są zwłaszcza obiekty nr 26 i 28 (ryc. 4). Były one owalne, niemal kolisty płomy – w rzucie pionowym o kształcie odwrotnie stożkowym, ze ściętym wierzchoł-

kiem, które osiągały miąższość 120 i 140 cm. Naokoło zarysu obiektu natomiast posiadały pierścieniową warstwę spalonego drewna i sporadycznie polepy. Nieco podobne obiekty zostały ostatnio zarejestrowane w trakcie badań autostradowych na stan. 4 w Terliczce (S. Czopek, A. Pelisiak 2006, s. 257, fot. 9).

W wypełnisku jamy 26, obok kilku żuzli natrafiono również na niewielką ilość ceramiki, którą przyporządkowano kulturze przeworskiej.

Pozostałe obiekty to z reguły owalne lub kolisty jamy (ryc. 5, 6), raczej niewielkich rozmiarów, w profilach zaś nieckowate, prostokątne, workowate (lub zbliżone do trapezowatych) i o miąższości od 40 do nawet 120 cm (obiekt nr 18).

Ryc. 1. Rzeszów, stan. 41. Lokalizacja stanowiska
 Abb. 1. Rzeszów, Fst. 41. Lokalisierung der Fundstelle
 Рис. 1. Жешов, пам. 41. Местонахождение памятника

3.2. Źródła ruchome

Największą serię znalezisk stanowi ceramika, którą można ująć w 3 horyzonty chronologiczne.

Zaledwie kilka fragmentów ceramiki (głównie partie przydenne i drobne fragmenty z ornamentyką stempelkową) stanowi materiał neolityczny, który wiązać można najpewniej z kulturą malicką. Ceramika ta znaleziona została na złożu wtórnym w obiektach nr 17 i 25.

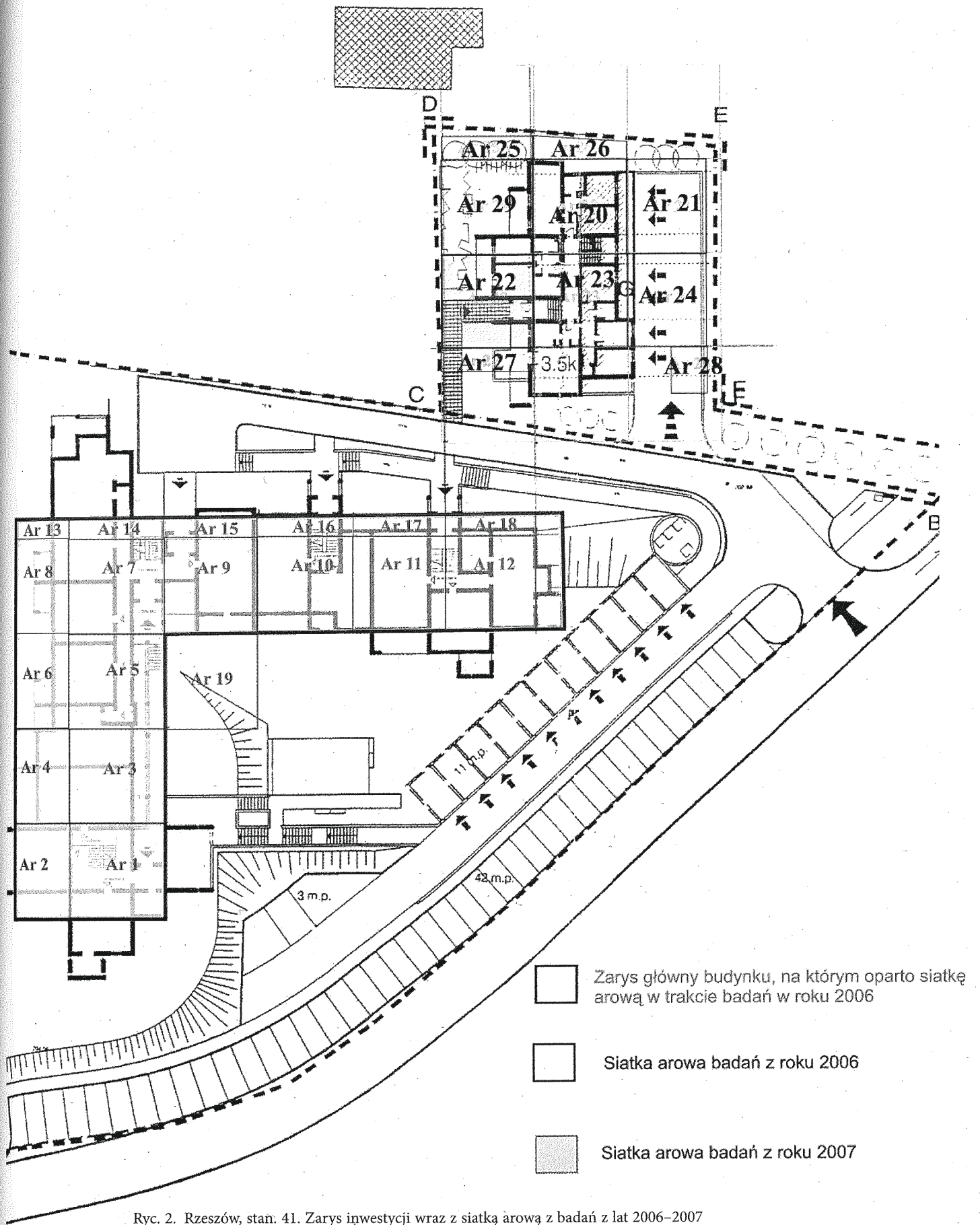
Największy ilościowo zbiór naczyń stanowi natomiast ceramika tarnobrzesckiej kultury łużyckiej, którą przyporządkowano środkowej epoce brązu (K. Moskwa 1976, s. 87, 90). Najefektowniej prezentują się tutaj górne partie garnków o profilu esowatym (tabl. I, 1, 2, 7, 8; II, 1, 4, 9; III, 6; V, 2),

a także znaczna część kubka-czerpaka (tabl. V, 3), czy naczynka miniaturowego (tabl. III, 5).

Trzeci zespół chronologiczny tworzą natomiast materiały przyporządkowane kulturze przeworskiej, które znalezione zostały luźno (tabl. V, 8, 9) oraz w obiekcie nr 26 (tabl. V, 2). Poza fragmentem brzegowym i skorupami ornamentowanymi są to głównie mało charakterystyczne części naczyń, połączone z tą kulturą z uwagi na technologię ich wykonania.

Pokaźny zbiór materiału stanowią także wyroby krzemienne¹. Z dwóch sezonów badawczych pochodzi bowiem

¹ Zabytki krzemienne ze stanowiska będą tematem oddzielnego opracowania, dlatego w sprawozdaniu tym potraktowane zostaną bardzo ogólnikowo.

Ryc. 2. Rzeszów, stan. 41. Zarys inwestycji wraz z siatką arową z badań z lat 2006–2007

Abb. 2. Rzeszów, Fst. 41. Umriß der Investitionsstelle mit den aufgetragenen 10 m x 10 m großen Rasterflächen – Forschungsaison 2006/2007

Рис. 2. Жешов, пам. 41. Границы инвестиций с сеткой аров в 2006–2007 гг

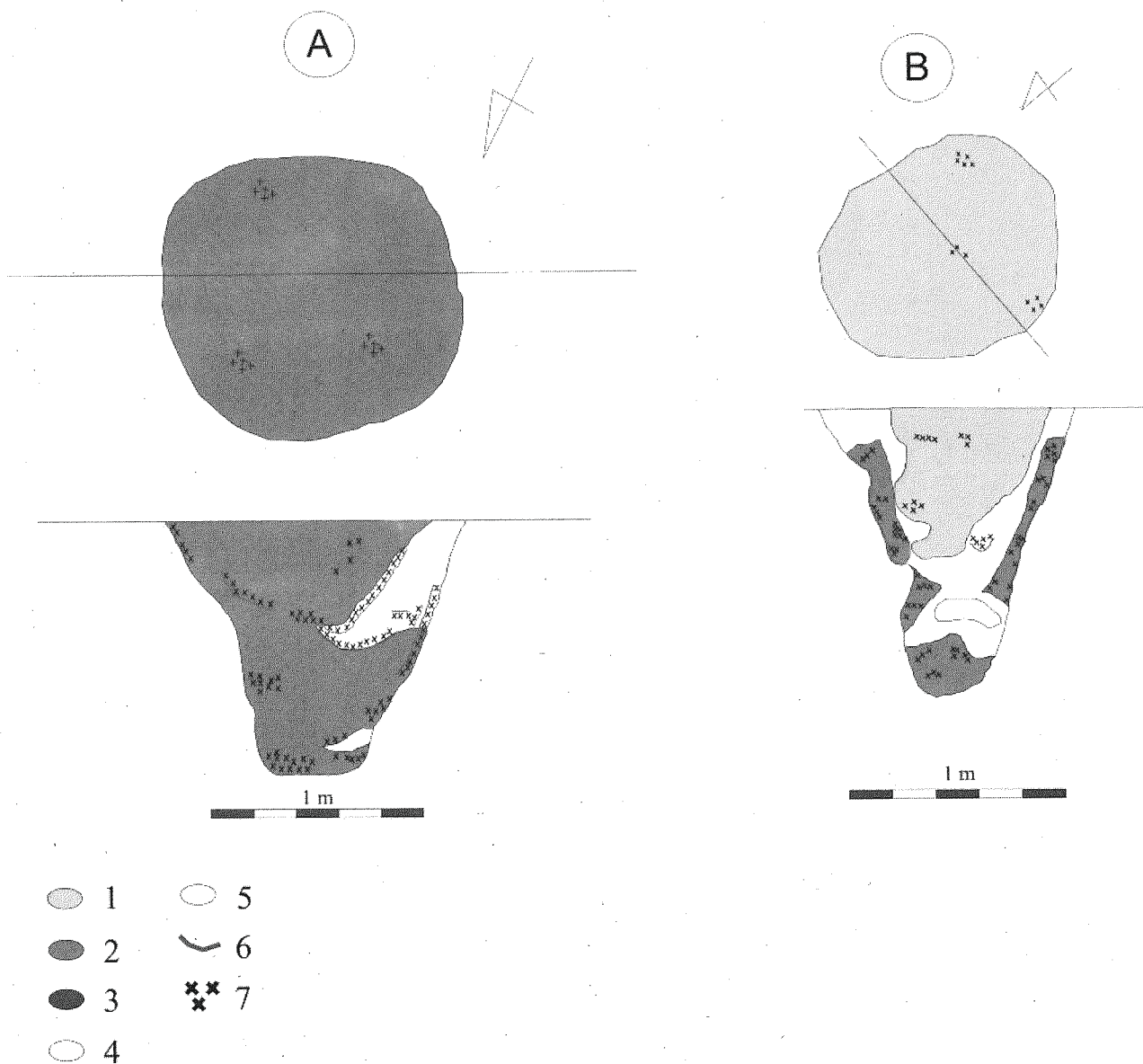

LEGENDA:

- Obiekty tarnobrzeskiej kultury łużyckiej (średkowa epoka brązu)
- Obiekty z okresu rzymskiego
- Obiekty pozbawione materiału archeologicznego
- ▭ Sondaż archeologiczny

Ryc. 3. Rzeszów, stan. 41. Plan osady (badania 2006–2007)

Abb. 3. Rzeszów, Fst. 41. Siedlungsplan (Forschungssaison 2006–2007)

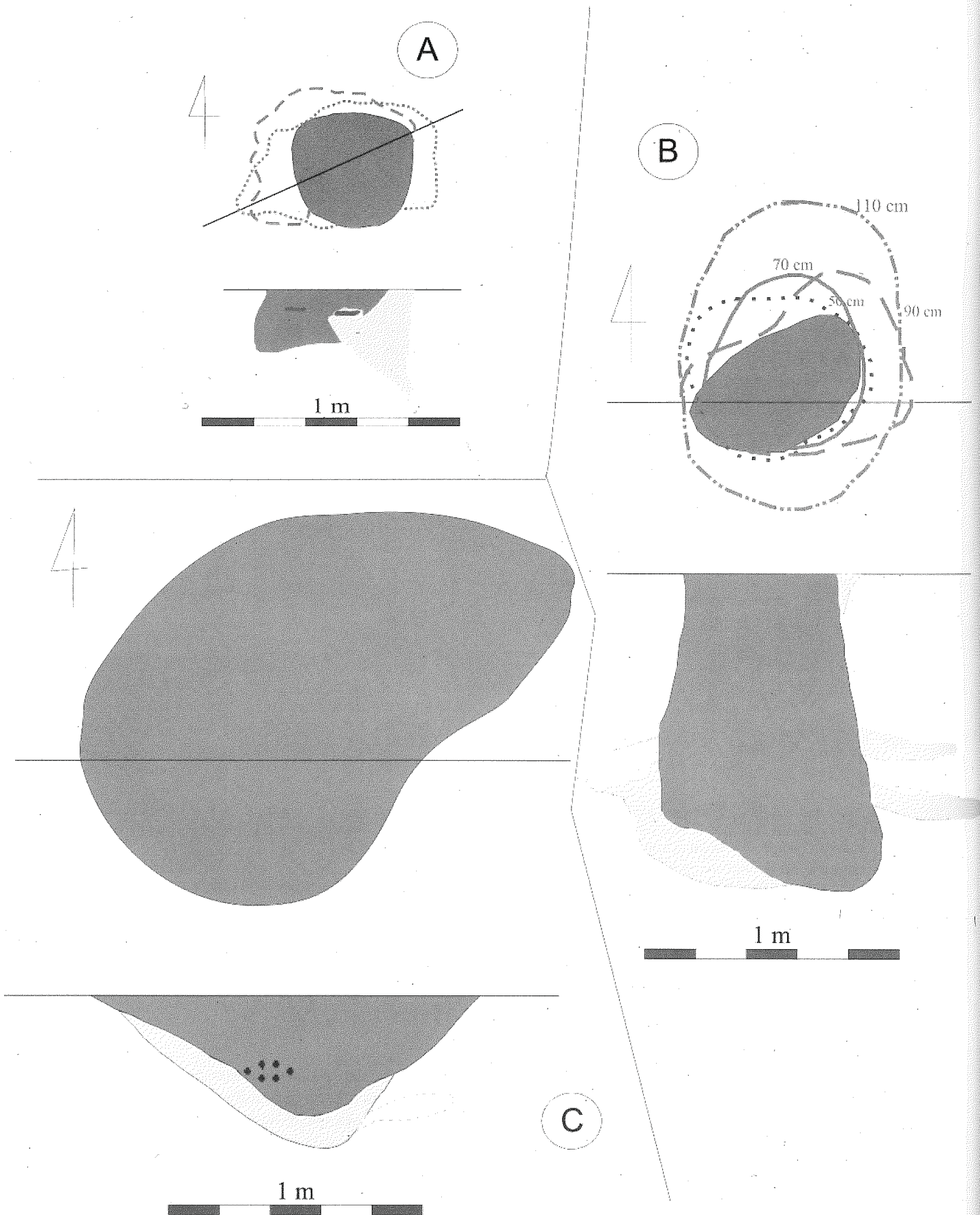
Ryc. 4. Rzeszów, stan. 41. Rzuty poziome i pionowe wybranych obiektów archeologicznych (A – ob. 26; B – ob. 28). Oznaczenia 1–7 dotyczą rycin 4–6: 1 – ziemia szaro-brunatna; 2 – ziemia czarno-brunatna; 3 – ziemia szara; 4 – wkop; 5 – ziemia calcowa; 6 – warstwa polepy; 7 – węgle drzewne

Abb. 4. Rzeszów, Fst. 41. Grundrisse und Profile ausgewählter archäologischer Objekte (A – Obj. 26; B – Obj. 28). Bezeichnungen 1–7 beziehen sich auf die Abbildungen 4–6: 1 – grau-brauner Boden; 2 – schwarz-brauner Boden; 3 – grauer Boden; 4 – Einschnitt; 5 – anstehender Boden; 6 – Hüttenlehmschicht; 7 – Holzkohle

Рис. 4. Жешов, пам. 41. Планы и разрезы выборочных археологических объектов (А – об. 26; В – об. 28). Условные обозначения 1–7 действительны для рисунков 4–6: 1 – се-рокоричневая земля; 2 – черно-коричневая земля; 3 – серая земля; 4 – перекоп; 5 – материковая земля; 6 – слой обмазки; 7 – древесный уголь

60 przedmiotów, głównie z krzemienia spatynowanego, choć zdarzają się również z surowca wołyńskiego, czy narzutowego. Są to głównie drobne odłupki i wiórki (tabl. VI, 1–4, 6, 7), ale zdarzają się również interesujące formy narzędziowe (tabl. VI, 5, 8, 9), wśród których największą serię stanowią ryłce (5 egzemplarzy).

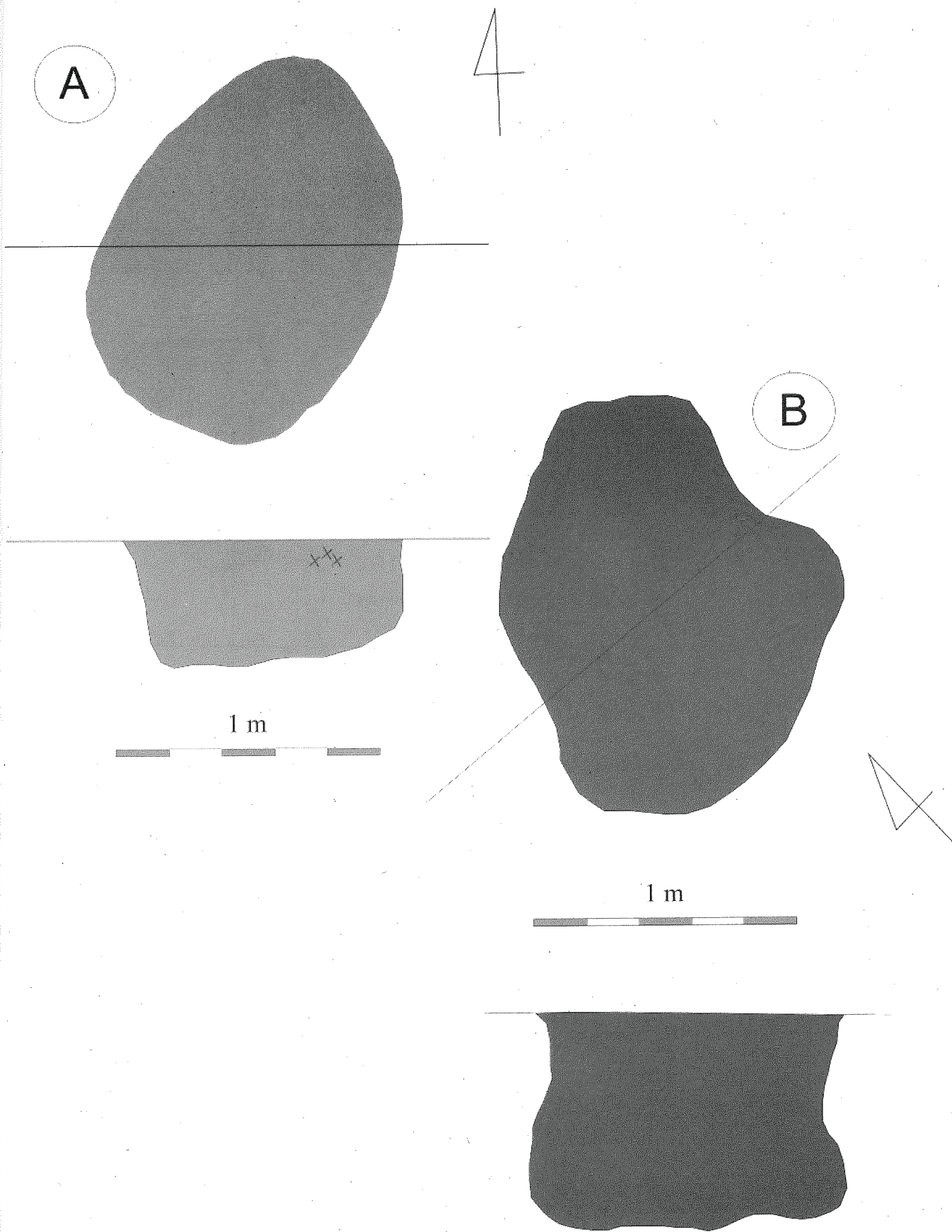
Zabytki krzemienne znalezione zostały głównie w czystym lessie, aczkolwiek kilka z nich zalegało w czarnej warstwie akumulacyjnej, która obejmowała północną część stanowiska (ryc. 3, 7).

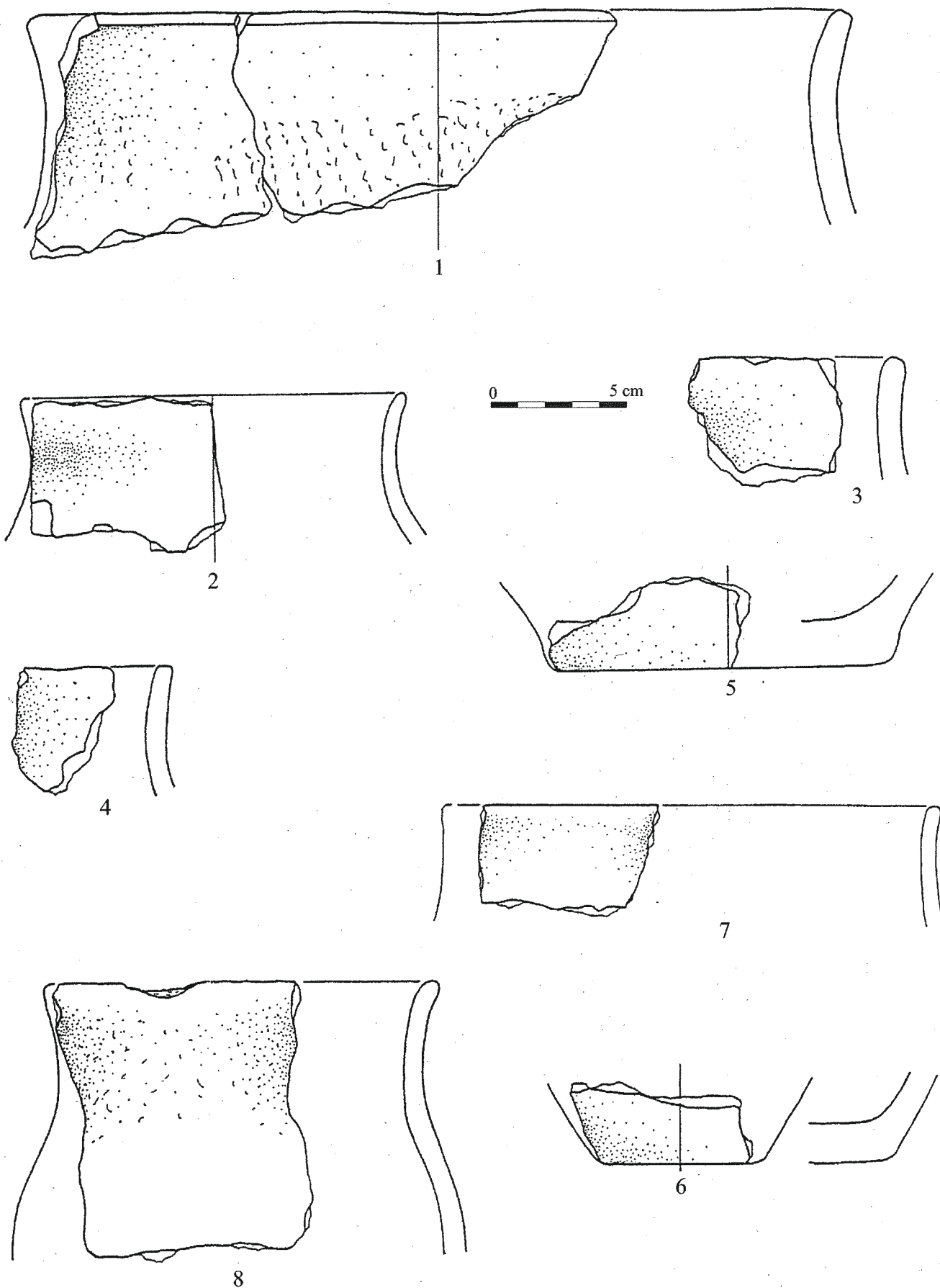
Ryc. 5. Rzeszów, stan. 41. Rzuty poziome i pionowe wybranych obiektów archeologicznych (A – ob. 1; B – 18; C – 17)

Abb. 5. Rzeszów, Fst. 41. Grundrisse und Profile ausgewählter archäologischer Objekte (A – Obj. 1; B – Obj. 18; C – Obj. 17)

Рис. 5. Жешов, пам. 41. Планы и разрезы выборочных археологических объектов (A – об. 1; B – об. 18; C – об. 17)

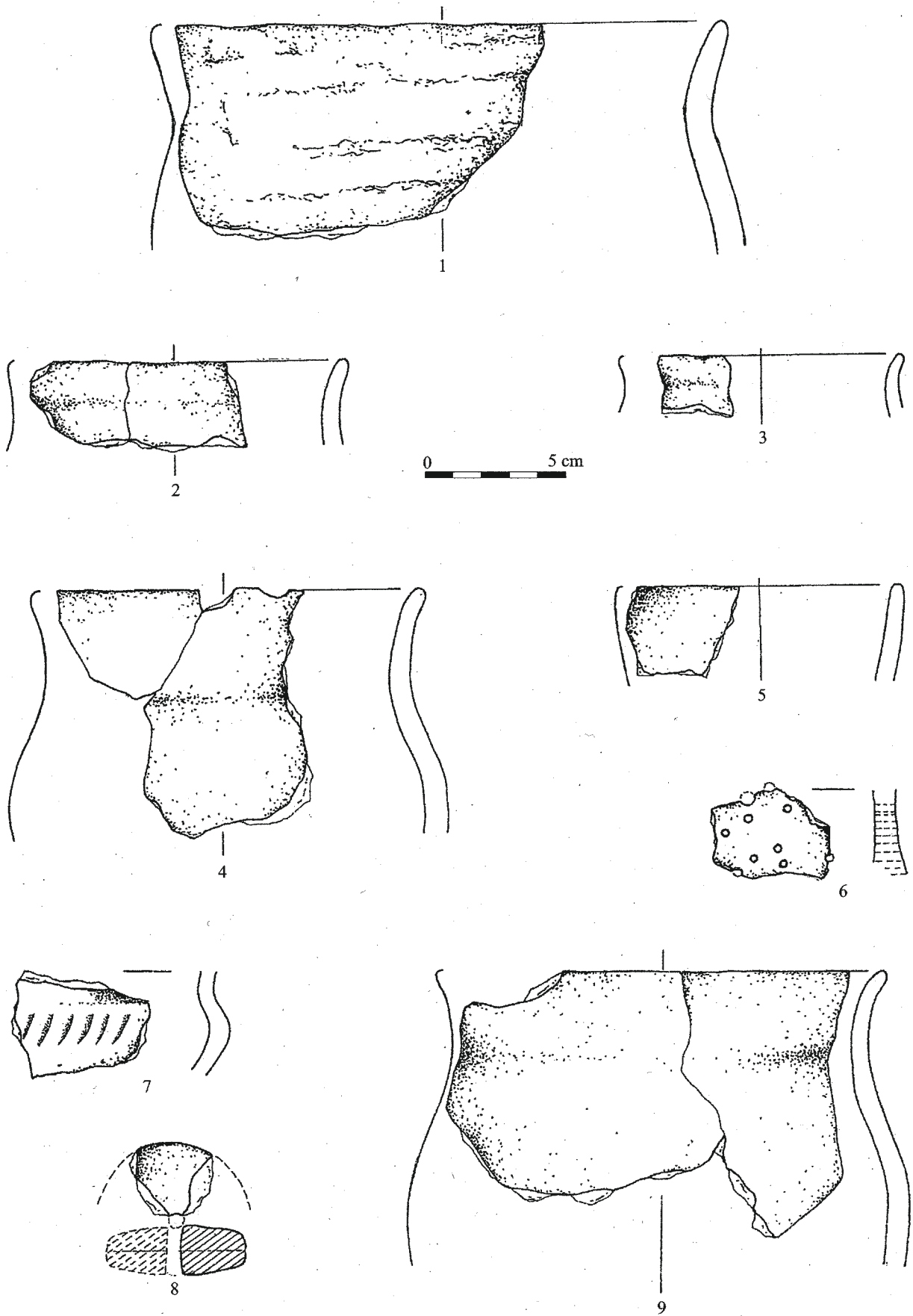
Ryc. 6. Rzeszów, stan. 41. Rzuty poziome i pionowe wybranych obiektów archeologicznych (A – ob. 23; B – ob. 30)
 Abb. 6. Rzeszów, Fst. 41. Grundrisse und Profile ausgewählter archäologischer Objekte (A – Obj. 23; B – Obj. 30)
 Рис. 6. Жешов, пам. 41. Планы и разрезы выборочных археологических объектов (A – об. 23; B – об. 30)

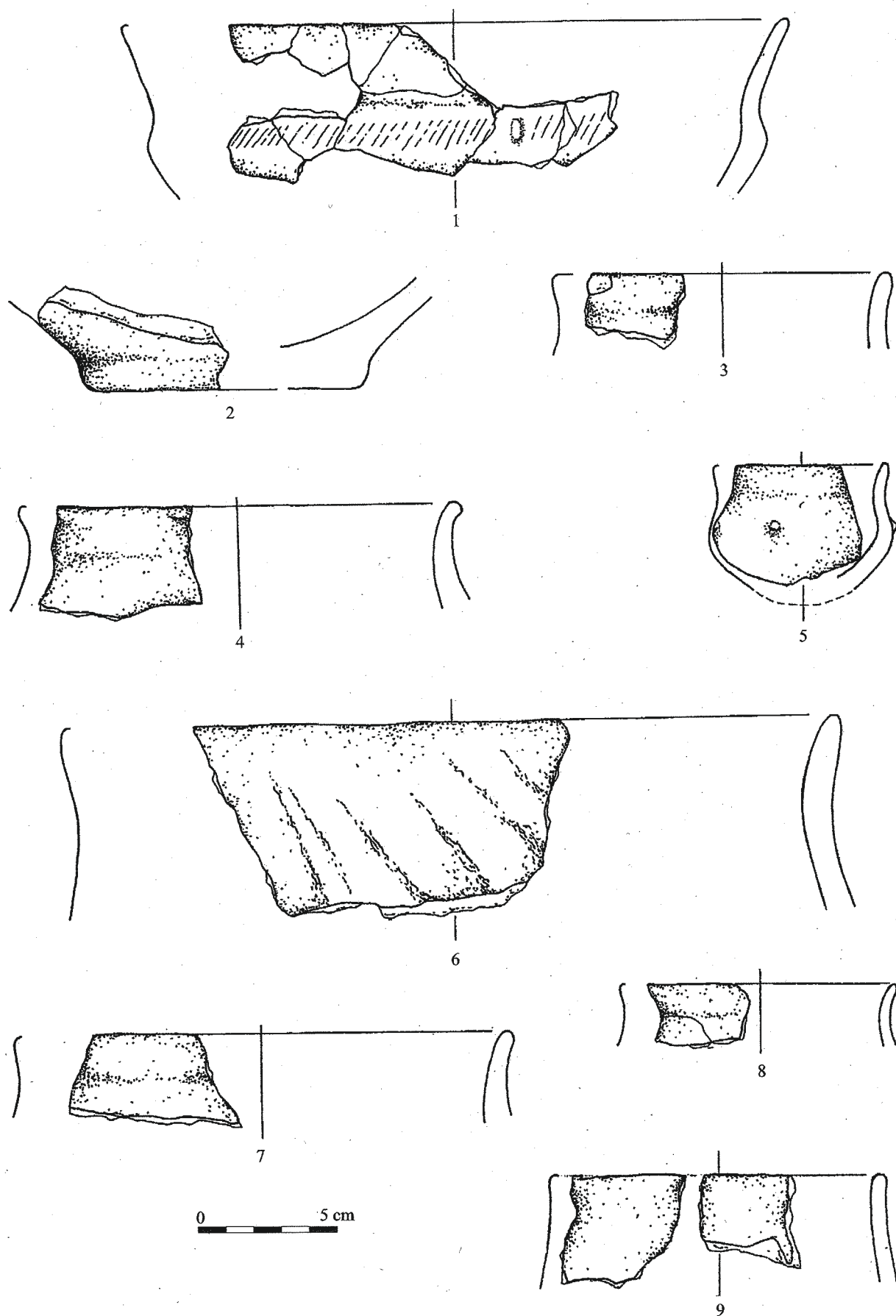
Tabl. I. Rzeszów, stan. 41. Wybrany materiał z obiektów 1 (1-6) i 30 (7, 8)

Taf. I. Rzeszów, Fst. 41. Material aus den Objekten 1 (1-6) und 30 (7, 8) – Auswahl

Табл. I. Жешов, пам. 41. Выборочный материал из объектов 1 (1-6) и 30 (7, 8)

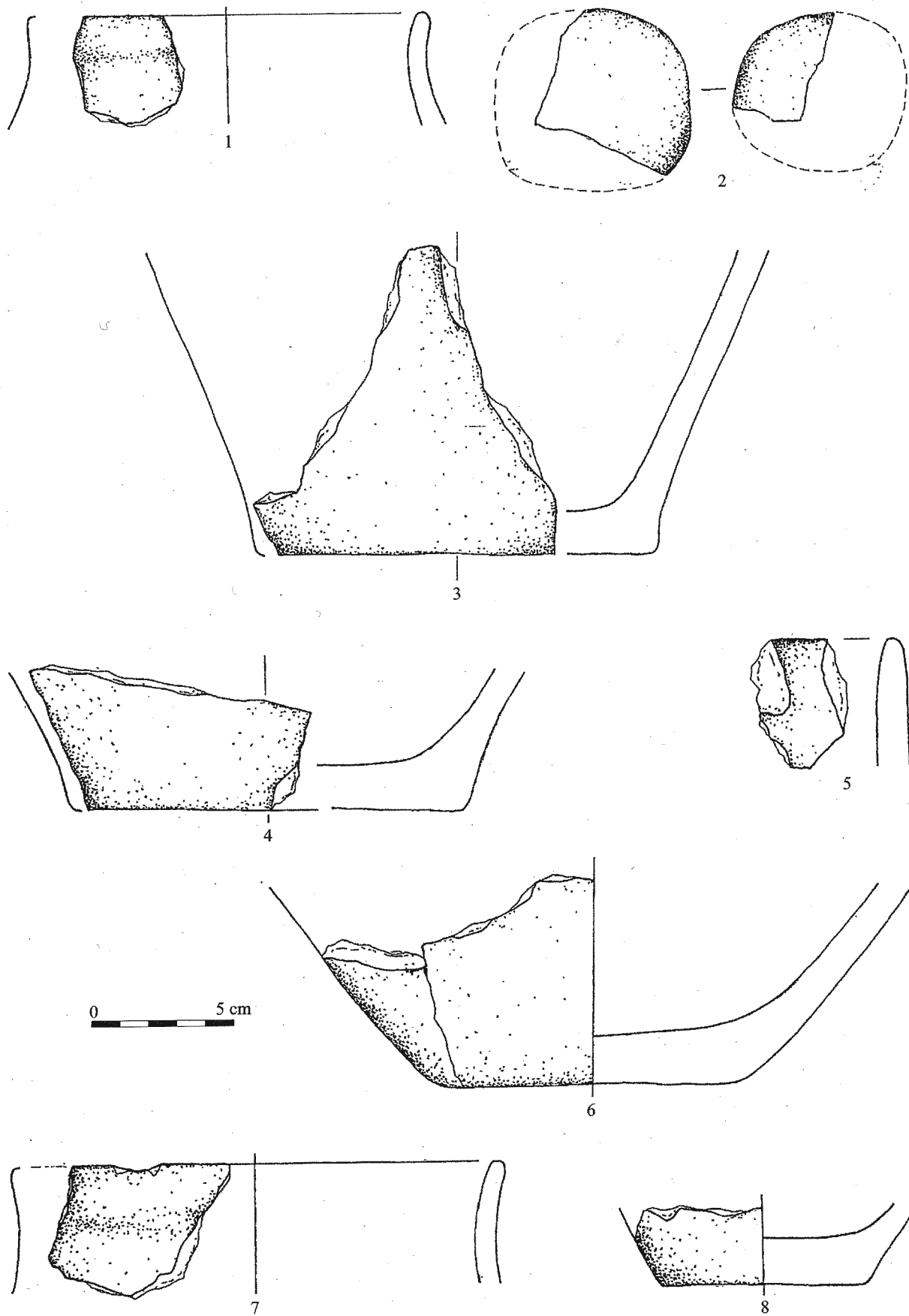
Tabl. II. Rzeszów, stan. 41. Wybrany materiał z obiektu 17
 Taf. II. Rzeszów, Fst. 41. Material aus dem Objekt 17 – Auswahl
 Табл. II. Жешов, пам. 41. Выборочный материал из объекта 17

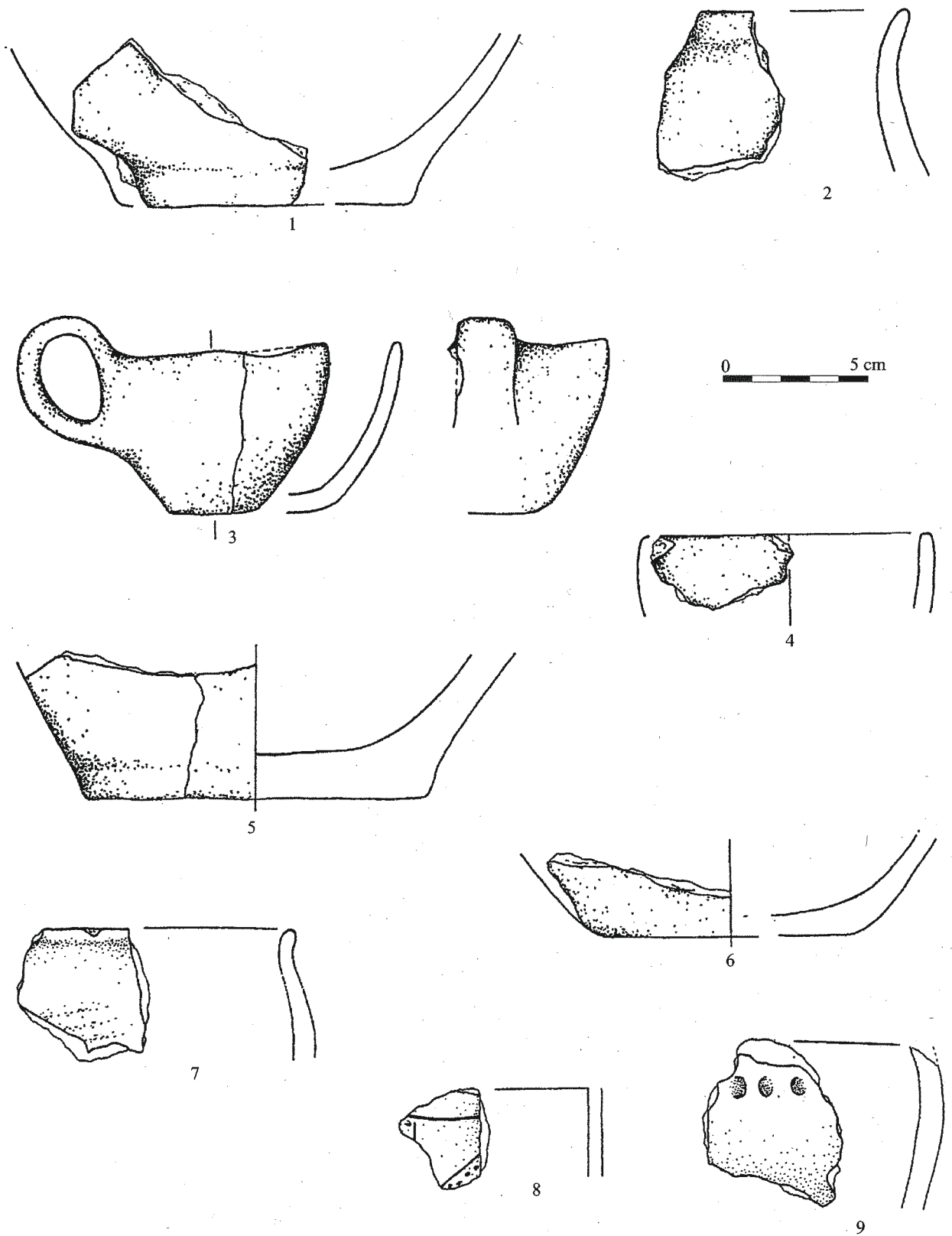
Tabl. III. Rzeszów, stan. 41. Wybrany materiał z obiektów 17 (1, 2) oraz 18 (3-9)

Taf. III. Rzeszów, Fst. 41. Material aus den Objekten 17 (1, 2) und 18 (3-9) - Auswahl

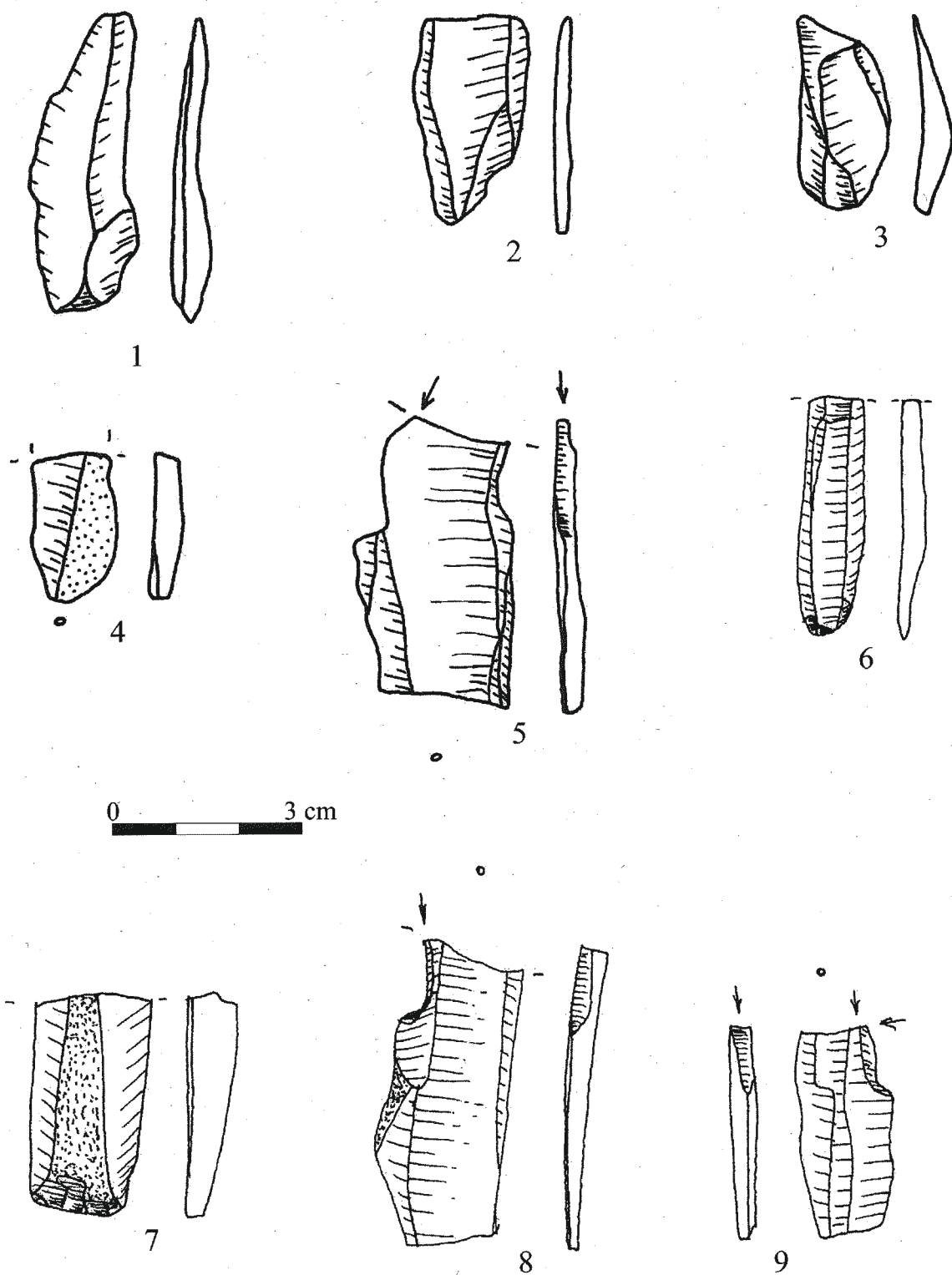
Табл. III. Жешов, пам. 41. Выборочный материал из объектов 17 (1, 2) и 18 (3-9)

Tabl. IV. Rzeszów, stan. 41. Wybrany materiał z obiektów 18 (1-3), 19 (4), 22 (5-7) i 23 (8)
 Taf. IV. Rzeszów, Fst. 41. Material aus den Objekten 18 (1-3), 19 (4), 22 (5-7) und 23 (8) - Auswahl
 Табл. IV. Жешов, пам. 41. Выборочный материал из объектов 18 (1-3), 19 (4), 22 (5-7) и 23 (8)

Tabl. V. Rzeszów, stan. 41. Wybrany materiał z obiektów 23 (1-3, 5), 25 (4, 6) i 26 (7) oraz ceramika znaleziona luźno (8, 9)
 Taf. V. Rzeszów, Fst. 41. Material aus den Objekten 23 (1-3, 5), 25 (4, 6) und 26 (7) und lose Keramikfunde- Auswahl
 Табл. V. Жешов, пам. 41. Выборочный материал из объектов 23 (1-3, 5), 25 (4, 6) и 26 (7) и разрозненная керамика (8, 9)

Tabl. VI. Rzeszów, stan. 41. Wybrany materiał krzemienny (ar 16 - 6-9; ar 20 - 1-5)

Taf. VI. Rzeszów, Fst. 41. Silex- Material - Auswahl (Ar 16 - 6-9; Ar 20 - 1-5)

Табл. VI. Жешов, пам. 41. Выборочный кремневый материал (ар 16 - 6-9; ар 20 - 1-5)

4. WNIOSKI

W wyniku przeprowadzonych badań archeologicznych udało się uchwycić fragment osady o wielokulturowym charakterze. Najciekawszy moment jej funkcjonowania przypadł na czasy środkowej epoki brązu. Z tego okresu bowiem pochodzi największa seria źródeł - zarówno ruchomych, jak i obiektów. Istotne są tu również znaleziska paleolityczne, których z terenu miasta Rzeszowa nie ma zbyt wielu, a więc wnoszą istotny wkład w rozpoznanie jego najstarszych dziejów. Warta podkreślenia jest również obecność na stanowisku fazy osadnictwa kultury przeworskiej, zwłaszcza iż związane z nią obiekty były jednymi z najciekawszych.

Niewątpliwie więc prezentowane stanowisko wnosi szereg istotnych informacji do rozpoznania pradziejów Rzeszowa. Jednak znaczna jego część musiała ulec zniszczeniu przez wcześniejszą zabudowę, o czym świadczy kontynuowanie się obiektów w kierunku istniejących już domów. Niemniej jednak fragment osady, który pozostał jeszcze do rozpoznania, może dostarczyć wielu ciekawych znalezisk, wzbogacających dotychczasowy stan wiedzy na temat stanowiska.

LITERATURA

Czopek S., Pelisiak A.

2006 *Pierwsze szerokopłaszczyznowe badanie wykopaliskowe na odcinku autostrady A4 w obrębie woj. podkarpackiego, „MSROA”, t. 27, s. 253-265.*

Ligoda J.

2006 *Dokumentacja z badań archeologicznych przeprowadzonych na stan. 41 (AZP 103-76/48) w Rzeszowie w związku z budową osiedla mieszkaniowego „Kolorowa - Zabłocie”; mps dokumentacji konserwatorskiej przechowywany w MOR.*

2007 *Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na stan. 41 w Rzeszowie (AZP 103-76/48) w związku z inwestycją budowlaną p.n. „budowa budynku mieszkalnego - Kolorowa - Zabłocie II”; mps dokumentacji konserwatorskiej przechowywany w MOR.*

Moskwa K.

1976 *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce, Rzeszów.*

Joanna Ligoda

Bericht über die 2006–2007 durchgeführten archäologischen Ausgrabungsarbeiten im Bereich der Fundstelle Nr. 41 in Rzeszów

Zusammenfassung

Die Fundstelle Nr.41 in Rzeszów umfasst den Abhang eines kleinen Tals mit gemäßiger E- und ES- Exposition. Sie ist im Stadtteil Staromieście in der Zabłocie - Strasse, gegenüber der Busabstellhalle des Städtischen Verkehrsbetriebs (MPK) in der Trembecki - Strasse lokalisiert.

Die Ausgrabungsarbeiten 2006-2007 schlossen sich an die Sondierungsgrabungen an, infolge deren man eine Grube aus der mittleren Bronzezeit freilegte. Während der breitflächig angelegten Forschungen untersuchte man in 2 Grabungssaisons knapp 20 Are der Fundstellenfläche.

Man registrierte 18 urgeschichtliche Objekte, wovon am interessantesten die Gruben 1, 17, 18, 23, 26, 28, 30 sind, die in der Regel reich an archäologischen Funden waren.

Interessant sind besonders die Objekte Nr. 26 und 28, die man für Feuerstellengruben hält. Sie waren oval, fast rund im Umriss, ihre Profile waren dagegen im Querschnitt umgekehrt kegelförmig, mit abgeschnittener Spitze und sie wiesen eine Dichte bis 120 und 140 cm auf. Um den Umriss herum besaßen sie eine ringförmige Schicht gebrannten Holzes und vereinzelt des Hüttenlehms.

In der Verfüllung der Grube 26 stieß man neben ein paar Schlacken auf kleine Keramikmengen, die man der Przeworsk-Kultur zuordnet hat.

Die im Bereich der Fundstelle gefundene Keramik repräsentiert drei chronologische Horizonte:

- Ein paar Keramikfragmente (vor allem Bodenteile und kleine Fragmente mit dem Stempelornament) bilden das neolithische Material, das man am wahrscheinlichsten mit der Malice - Kultur verbinden kann; diese Keramik wurde in der sekundären Ablagerung in den Objekten 17 und 25 freigelegt.
- Am zahlreichsten vertreten ist die Tarnobrzeg - Keramik aus der mittleren Bronzezeit. Am prächtigsten sind hier die oberen Topfteile mit einem s- förmigen Profil, sowie auch ein Schöpfbecherteil oder Miniaturgefäße.
- An die Przeworsk- Kultur knüpfende Materialien - die als lose Funde im Objekt Nr. 26 freigelegt wurden. Außer einem Randfragment und ornamentierten Scherben sind es hauptsächlich wenig charakteristische Gefäßteile, die in technologischer Hinsicht auf diese Kultur hinweisen. Eine große Sammlung bilden auch die Silex- Gegenstände aus dem patinierten, Wolhynien- oder erratischen Feuerstein. Es sind vor allem kleine Abschläge und Klingen, aber auch andere interessante Werkzeugformen (Stichel).

Результаты археологических раскопок на памятнике 41 в Жешове в 2006–2007 гг.

Резюме

Памятник 41 в Жешове занимает склон малой долины с умеренной экспозицией в направлении восток и юго-восток. Расположен в микрорайоне города, называемом Staromieście (Старый квартал), при ул. Заблоце, напротив депо МРК, находящемся на ул. Трэмбэцкого.

Раскопки, проведенные в 2006–2007 годах, предваряло разведочное шурфование, в результате которого было открыто поселение эпохи средней бронзы. В ходе широко-масштабных исследований в течение двух полевых сезонов изучено почти 20 аров поверхности памятника.

Зафиксировано 18 доисторических объектов, среди которых к наиболее интересным можно отнести ямы номер: 1, 17, 18, 23, 26, 28, 30, как правило, содержащие обильный археологический материал.

Особенно интересны объекты № 26 и 28, которые определены как очажные ямы. Они имеют овальные, почти круглые очертания, а их профиль – в разрезе в виде перевернутого конуса со срезанной верхушкой – достигал мощности 120 и 140 см. Вокруг очертаний объекта имелся в наличии кольцеобразный слой сожженного дерева и изредка обмазки.

В заполнении ямы 26, кроме нескольких кусков шлака, отмечено также небольшое количество керамики, которая отождествлена с пшеворской культурой.

Обнаруженную на поселении керамику можно разделить на три хронологические горизонта:

- несколько фрагментов керамики (в основном придонная часть и мелкие фрагменты со штамповым декором) составляют неолитический материал, который, вероятнее всего, следует отнести к малицкой культуре; эта керамика обнаружена в переотложениях в объектах № 17 и 25.
- количественно наибольшую коллекцию составляет керамика тарнобжегской лужицкой культуры эпохи средней бронзы.

Самыми эффектными здесь представляются верхние части сосудов с S-образным профилем, а также значительная часть чаши-ковша и миниатюрного сосудика.

- материал, относящийся к пшеворской культуре, обнаружен разрозненно и в объекте № 26.

Кроме фрагмента венчика и орнаментированных черепков – это, преимущественно, слабо характерные части сосудов, отождествленные с данной культурой на основании технологии изготовления.

Показательная коллекция материалов представлена также кремневыми изделиями – из патинированного вольнского или эрратического кремня. Это, в основном, мелкие отщепы и ножевидные пластинки, но попадаются также интересной формы орудия (резцы).